

Af hverju brást ríkið? Hvernig byggjum við það upp?

16. október 2009
Páll Skúlason

Efnisyfirlit

1. Hugtakarammi – lífsverkefni okkar
2. Ríkið – almennur skilningur
3. Brestir í íslensku samfélagi
4. Stjórn málaumræðan – lagskipting hennar
5. Ólík grunnviðhorf til ríkisins
6. Andstæðar hugmyndir um ríkið
7. Tvær hliðar ríkisins: Ákveðnar hættur
8. Tilgáta um villu íslenska ríkisins
9. Uppbygging íslenska ríkisins

Sameiginleg lífsverkefningin – ólík gildissvið

- Lifa með sjálfum sér og öðrum: *hvað er satt og rétt, gott og fagurt?*
- Móta samlíf okkar og sameignir: *hvað á að vera leyfilegt?*
- Efnahagsleg kjör og lífsbarátta: *hvað er hægt?*

Samfélagið sem siðferðilegur veruleiki

- fjölskyldur
- borgaralegt samfélag
- stjórnkerfi

Hugtakarammi

	Lífsverkefni – gildi	
<i>Við, manneskjur</i>	Hugsa saman Eiga hluti saman Afla gæða saman	<i>Ríkið</i>
Einkalíf	Þjóðlíf	Opinbert líf

Hver erum við?

- Við erum hugsandi, sjálfsvitandi verur
- Alheimur: náttúruöflin, guð eða guðir...?
- Við erum Íslendingar
 - Þjóð: tunga, saga, land
- Við erum sjálfstæðir einstaklingar
 - Veröldin: erlendar tungur, tæknikunnátta, viðskipti

Ríkið – almennur skilningur

- Á að gæta öryggis og velferðar
- Á að gæta hagsmuna gagnvart öðrum ríkjum
- Á að stilla til friðar og leysa úr deilum
- Á að skapa þegnum sínum skilyrði til þroska

- Réttur til valdbeitingar

Íslenska ríkið og hrunið 2008

- Ungt og óþroskað, smátt og veikburða
- Brást hlutverki sínu að gæta öryggis þegna sinna
- Trúnaðarbrestur milli ríkis og þjóðar
- Verkefnið: *Uppbygging ríkisins*

Hvaða bresti í íslensku samfélagi afhjúpuðu atburðir haustsins 2008?

- Fjármálakerfið var ofvaxið miðað við aðra þætti hagkerfisins
- Markaðshyggja hafði alltof sterk ítök í hugsun manna: Freistingar og græðgi
- Skortur á upplýstri umræðu á opinberum vettvangi

Brestir í íslenska ríkinu - dæmi

- Löggjöf síðustu áratuga ófullnægjandi
- Einkavæðingin fór úr böndunum
- Eftirlitsstofnanir voru of veikburða

Lagskiptingin stjórn mála umræðu

Beinist að

- Tilteknum úrlausnarefnum hér og nú sem varða samfélagið allt
- Stjórn málamönnum, dygðum þeirra og löstum
- Ákvörðunum stjórnvalda
- Stefnu stjórn málaflokka
- Hver séu sameiginleg mál samfélagsins
- Hugmyndum um það hvernig samfélagið er og eigi að vera
- Ríkinu sjálfu (stjórn skipun og/eða valdakerfi)

Þrjú viðhorf til ríkisins

- Skynsemisviðhorf
- Einstaklingsviðhorf
- Stéttaviðhorf

Greinin “Hvað eru stjórnsmál?”

Skynsemisviðhorf til ríkisins

- Skynsamlegt skipulag samfélagsins sem gerir þegnum þess kleift að taka ákvarðanir undir sjónarhorni heildarinnar
- Ríkið er forsenda mannlegs sjálfræðis og farsældar
- Mikilvægt að leggja rækt við ríkið

Einstaklingsviðhorf til ríkisins

- Ríkið á að sætta ólíka hagsmuni
- Ríkið á að tryggja einstaklingsréttindi en er líka viss ógnun við mannlegt sjálfræði
- Mikilvægt að takmarka ríkisvaldið

Andstæðar hugmyndir

- Ríkið er skipulag – ríkið er verkfæri
- Ríkið er af hinu góða – ríkið er ill nauðsyn
- Ríkið þarf að rækta – ríkið þarf að takmarka

Ríkið sem sjálfsákvarðandi eining

Tvær hliðar:

- Skipan sameiginlegra mála í samfélaginu (siðir, gildi, reglur, lög)
- Vald til ákvörðunar í sameiginlegum málum (löggjöf, framkvæmd, dómur)

Hætta

- Önnur hvor hlið ríkisins sé lögð til grundvallar á kostnað hinnar – dæmi:
 - Alþingi 930 skeytti ekki um stjórnvaldshliðina
 - Frá 1944 höfum við vanrækt stjórnskipunarhliðina

Tilgáta: frá 1944 höfum við

- vanrækt ríkið sem skipan sameiginlegra mála
- eflt ríkið um of sem stjórnvald
- treyst á atvinnustjórnámálamenn
- ekki menntað embættismennina sem skyldi

Íslenska ríkið frá 1944

- Innflutt stjórnarskrá: forseti, ráðherrar, alþingi
- Ráðherraveldi
- Lítt þróaðir stjórnmalaflokkar
- Skortur á sjálfstæðri embættismannastétt

Íslensk stjórn málaumræða beinist að

- Tilteknum úrlausnarefnum og sérhagsmunum ákveðinna félagshópa eða fyrirtækja
- Stjórn málamönnum, dygðum þeirra og löstum
- Ákvörðunum ráðherra í tilteknum málum
- Stefnu stjórn málaflokka?

Spurningar

- Hvar og hvernig er fjallað um sameiginleg mál samfélagsins?
- Hvaða öfl stýra umræðu og ákvörðunum um samfélagsmál?
- Hvers konar ríki hæfir okkur?

Uppbygging íslenska ríkisins

– fyrsta þrep: *samheldni okkar*

- Viljum við mynda ríki?
- Hvað skiptir okkur máli sem heild?
- Ætlum við axla ábyrgðina saman?

Uppbygging íslenska ríkisins

– annað þrep: *umræða okkar*

- Ræða stjórnarskrána – stjórnlagagæing
- Almenn stjórnámámenntun – skólarnir
- Sjálfstæðir fjölmiðlar sem halda uppi faglegri fræðslu, agaðri umræðu og gagnrýni

Uppbygging íslenska ríkisins – þriðja þrep: *sjálfsmat okkar*

- Hugarfarsbreyting
- Nýtt raunsætt gildismat
- Verða til fyrirmyndar fyrir aðrar þjóðir